

filmi tv slovenija in dokumentarna produkcija

Tranzicijski Don Kihot

Z neprijetnimi presenečenji je letošnja izdaja Portoroškega festivala pometla na samem začetku, ko se je v popoldanskih urah prvega dne zvrstil izbor letošnje televizijske produkcije, ki je v prejšnjih letih lepo razporejena v veliki meri krojila programsko podobo festivala. Neprijetno pravim izključno zato, ker še tako vaje pogled težko vzdrži skoraj pet ur neprekinjenega plazu tako raznorodnih, v domala neprebavljiv cmok zgnetenih podob, krivica in škoda pa sta načeli izključno rovaš več kot prijetnega povprečja.

Zame v vseh pogledih nesporno najboljši film celotne ponudbe, *Tranzicijski Don Kihot* režiserja in scenarista Amirja Muratovića ter koscenarista Gorazda Trušnovca, je na platno prisopihal nekje proti koncu, takrat, ko je večina gledalcev že omagala, sveže sile pa so vse preveč plašno polnile ves čas temno dvorano. Gre za tip iskrenega, socialno angažiranega dokumentarnega filma, za kakršnega se je zdelo, da na domačih tleh sploh ne poganja več; v minulih letih se je zvrstilo vse preveč in preveč podobnih dokumentarnih portretov tega ali onega slovenskega umetnika, ki so z izjemo akademske izobraževalne vrednosti na ogled postavljali predvsem odsotnost vsakršnih filmskih presežkov in občutka za aktualni prostor in čas. Naj takoj na tem mestu omenim paradoks, na katerega me je opozoril Muratović: "Ko sem snemal 'lepe' dokumentarne filme, so mediji o njih na veliko pisali in mi očitali pomanjkanje angažiranosti. Zdaj, ko sem posnel ta film, pa se je odvrtel praktično neopažen." V pogovoru se je potem izkazalo, da Amir nima čisto prav, vendar o tem kasneje. *Tranzicijski Don Kihot* je natančna, poglobljena in predvsem z občutkom narejena študija posameznika v precepu, prek katere se na nevsiljiv način izriše še družbeni milje in

socialne krivice, ki so v prvi vrsti sploh pripeljale do obravnavane stiske. Don Kihot iz naslova je Mitja Švigelj, izobražen gospod srednjih let, ki je pred leti ugotovil, "da podjetje Hmezad (v katerem je bil takrat zaposlen) našim pivovarnam posreduje cenen, nekvaliteten kitajski hmelj namesto vrhunskega savinjskega hmelja. Milijoni, ki so nastali v tem napol ilegalnem poslu, pa so izginili neznano kam. Švigelj se je spustil v pravni boj s podjetjem. Čeprav so bili argumenti in dokazi na njegovi strani, je zadeva kljub vztrajanju in nečloveškim naporom zastala. Pričakoval je moralno zadoščenje, doživel pa le posmeh, in tako se je, sicer izjemen talent na mnogih področjih, odklopil od realnosti. Odkloni možnost invalidske upokojitve 'zaradi psihičnih težav', zapusti družino ter se preseli med velenjske klošarje." (Izveleček iz kataloga.)

Da sta Muratović in Trušnovec dregnila v osje gnezdo, priča podatek, da je štirinajst dni po premiernem predvajanju filma na nacionalni televiziji lani maja zgorel arhiv hmeljarskega inštituta: dejstvo je toliko bolj zgovorno zato, ker smo nekje na sredi filma priča podobam nepojasnjenega požara v skladišču hmelja, kjer bi utegnili tičati sporna mešanica. Toliko o odmevnosti filma, katerega odlika pa seveda ni zgolj tovrstna aktualnost; kot sem že omenil, gre v prvi vrsti za kvaliteten dokumentarni film, ki obogati s pristno življenjsko izkušnjo in navda z občutkom, da smo s portretirano osebo dejansko delili košček življenja. K temu napeljuje zgradba in pripovedni lok filma. Gospoda Šviglja spoznavamo počasi: če se na začetku kaže kot le še en iz niza neškodljivih čudakov (portretiranje in naslajanje nad slednjimi je drug simptom domače tradicije dokumentarnega filma), nas njegova zgodba kmalu posrka vase, da bi se naposled na koncu, v nepričakovani zabeleži solz, pred nami izrisalo človeško bitje iz mesa in krvi, v resnično nezavidljivi situaciji, dostojanstveno in vsega spoštovanja vredno. Muratović: "Gorazd je na začetku mislil, da bova s filmom spremenila svet. Njegov idealizem je kmalu pristal na trdih tleh in kasneje sva upala samo še na to, da bova pomagala temu človeku." Edino, kar me je pri filmu na trenutke zmotilo, je izbor glasbene spremljave: nekaj prizorov je podloženih s socialno osveščeniimi, naivnimi pesmicami Adija Smolarja, ki trda in pogosto šokantna dejstva mehčajo z nepotrebnim ironičnim pečatom.

Za drug presežek, vendar ne brez slabega priokusa, je znotraj televizijske produkcije poskrbel Miha Mlaker z dokumentarcem *Državljan Kaiser*. Mlaker, ki se je lani s kratkim akademskim dokumentarnim filmom *My way* najavil kot največji mladi up, v primerjavi s svojim prejšnjim delom tokrat deluje nedosledno. Njegov portret neškodljivega lokalnega posebnega (glej opombo v oklepaju zgoraj) je še vedno nabit s suspenzom, redko vidimen v dokumentarnem žanru, iskrenim zanosom in občutkom pristnosti in neposrednosti ... vendar – kaj to pomaga, ko pa je poleg občudovanja vredne forme edini občutek, do katerega je narava subjekta sposobna pripeljati gledalca, prizanesljiv nasmešek ...